Iedzīvotāju griba aizstāvēt valsti militāru draudu gadījumā Baltijas valstīs un Somijā

Īsumā

Krievijas pilna mēroga iebrukums Ukrainā ir piemērs tam, ka militāra uzbrukuma gadījumā nepietiek ar karaspēku un militāro aprīkojumu, lai aizstāvētos pret iebrucēju. Izšķiroša nozīme ir arī sabiedrības gribai un gatavībai aizstāvēt valsti. Latvijas sabiedrības griba aizstāvēt valsti uzbrukuma gadījumā vērtējama kā zema – 2025. gada rudenī tikai 37 % respondentu pauda gatavību cīnīties par valsti. Savukārt Igaunijā šādu gatavību pauda 45 %, Lietuvā – 52 %, Somijā – 64 % respondentu. Lai gan Latvijā sabiedrības atbalsts valsts bruņotai pretestībai kopumā ir ievērojami lielāks nekā iedzīvotāju personīgā gatavība iesaistīties – apstiprinoši atbildēja 66 % respondentu –, tomēr arī šis rādītājs Latvijā ir zemāks nekā pārējās Baltijas valstīs un Somijā. Latvijā iedzīvotāju gatavība aizstāvēt valsti atšķiras arī pa reģioniem. Viszemākā griba cīnīties par Latviju konstatēta Latgalē – tur 2024. gadā tikai 26,5 % respondentu pauda gatavību aizsargāt savu valsti. Salīdzinājumā ar citiem reģioniem Latgalē konstatēts arī ievērojami zemāks atbalsts bruņotai pretestībai uzbrukuma gadījumā. Līdz ar to īpaša vērība būtu jāvelta šā reģiona iedzīvotāju noturības stiprināšanai, jo īpaši ņemot vērā Latgales stratēģisko nozīmi Latvijas un plašāka reģiona drošības kontekstā.

Latvijā samērā augsts ir to respondentu īpatsvars, kuri būtu gatavi aizstāvēt Latviju nemilitārā veidā – 2022. gadā šādai iespējai piekrita 60 % aptaujāto. Lai šo potenciālu efektīvi izmantotu un veicinātu visas sabiedrības iesaisti valsts aizsardzībā, tiek ieteikts definēt un skaidrot, kādā veidā ikviens indivīds var iesaistīties valsts aizsardzībā atbilstoši savām spējām un interesēm.

Iedzīvotāju gribu aizstāvēt valsti ietekmē virkne dažādu faktoru – dzimums, vecums, dzīvesvieta, izglītība, ģimenes stāvoklis, nodarbinātība un ienākumu līmenis, nacionālā identitāte, patriotisms, valstiskās piederības sajūta u. c. Nozīmīgs faktors ir arī uzticēšanās valsts institūcijām un bruņotajiem spēkiem, kā arī pārliecība par NATO drošības garantijām. Latvijā viens no izaicinājumiem ir sabiedrības neuzticēšanās parlamentam un valdībai – to jau ilgstoši apstiprina dažādu sabiedriskās domas pētījumu un aptauju rezultāti. Izaicinājums ir arī ievērojamas sabiedrības daļas atsvešinātība no valsts. Latvijas sabiedrībā starp respondentiem atkarībā no ģimenē lietotās valodas vērojama uzskatu polarizācija, kā arī augstāka politiskā atsvešinātība to respondentu vidū, kuru ģimenē tiek lietota krievu valoda. Arī visaptverošas valsts aizsardzības ieviešanas kontekstā ir grūti starp latviski un krieviski runājošajiem Latvijas iedzīvotājiem panākt vienotu izpratni par drošības jautājumiem. Aptauju dati liecina, ka atkarībā no ģimenē lietotās valodas Latvijā vērojama būtiska atšķirība respondentu gatavībā aizstāvēt valsti. 2022. gada aptaujā par rīcību militāra uzbrukuma gadījumā gatavību aizstāvēt Latviju ar ieročiem pauda 36 % ģimenē latviski runājošu respondentu un tikai 14 % ģimenē krieviski runājošu respondentu. Arī gatavība aizstāvēt Latviju nemilitārā veidā ir augstāka to respondentu vidū, kuru ģimenē sarunājas latviešu valodā, – šādu gatavību pauda 72 % šīs grupas respondentu, kas ir par 31 procentpunktu vairāk nekā to respondentu vidū, kuru ģimenē sarunājas krievu valodā. Latvijā iedzīvotāju gatavību aizstāvēt savu valsti būtiski ietekmē arī kultūras identitāte un vēsturiskie naratīvi. Atšķirīgie vēsturiskie naratīvi un kolektīvā atmiņa par padomju pagātni ir galvenie cēloņi tam, kādēļ latviešu valodā runājošie un krievvalodīgie iedzīvotāji nav vienādi gatavi aizsargāt valsti.

Gribu aizstāvēt valsti ietekmē arī zināšanas par visaptverošu valsts aizsardzību – konstatēts, ka tiem respondentiem Latvijā, kuriem ir lielāka griba aizstāvēt valsti, ir arī plašākas zināšanas un izpratne par visaptverošu valsts aizsardzību un rīcību krīzes situācijās. Lai veicinātu zināšanas šajā jomā, apskatā aplūkotajās valstīs tiek organizēti valsts aizsardzības kursi dažādām mērķauditorijām, piemēram, pedagogiem, uzņēmējiem, kā arī vadošos amatos esošām civilpersonām un militārpersonām.

Prognozējams, ka ilgtermiņā Latvijas sabiedrības gribu aizstāvēt valsti varētu veicināt valsts aizsardzības mācības un valsts aizsardzības dienesta ieviešana. Vienlaikus lietpratēji vērš uzmanību arī uz nepieciešamību pilnveidot valsts aizsardzības mācības saturu, lielāku vērību programmā veltot rīcībspējai krīzes situācijās, civilās aizsardzības prasmēm un pilsoniskajai iesaistei.

SAEIMAS ANALĪTISKAIS DIENESTS
Apskata autore: Inta Krūmiņa, Saeimas Analītiskā dienesta pētniece

Latvijā, tāpat kā pārējās Baltijas valstīs un Somijā, valsts aizsardzība un neatkarības nosargāšana ir visas sabiedrības kopīga atbildība, kas tiek īstenota gan individuāli, gan valsts līmenī visaptverošas valsts aizsardzības modeļa ietvaros. Latvijā valsts militārās aizsardzības stratēģiskos pamatprincipus, prioritātes un pasākumus miera, valsts apdraudējuma un kara laikā nosaka Valsts aizsardzības koncepcija. Atbilstoši tai **viens no galvenajiem valsts aizsardzības stratēģiskajiem virzieniem ir stiprināt sabiedrības noturību, rīcībspēju un gribu aizstāvēt valsti.** Koncepcijā norādīts, ka ir vienlīdz svarīgi caur izglītojošu un audzinošu darbu izglītības iestādēs ne tikai attīstīt iedzīvotāju gribu aizsargāt Latviju, bet arī nostiprināt pilsoņu saikni ar valsti un nodrošināt konkrētu militāro kompetenču apguvi – šajā ziņā būtiska loma būs valsts aizsardzības dienestam. Kā norāda lietpratēji, **visaptverošas valsts aizsardzības dzīvotspēja ir atkarīga galvenokārt no sabiedrības vēlmes aizstāvēt savu valsti.** Tāpat griba aizstāvēt valsti ir viens no augsta sabiedrības noturības līmeņa priekšnoteikumiem. Krievijas pilna mēroga iebrukums Ukrainā ir spilgts piemērs tam, ka iebrukuma gadījumā nepietiek ar karaspēku un militāro aprīkojumu, lai aizstāvētos pret ienaidnieku. Izšķiroša nozīme ir arī sabiedrības gribai aizstāvēt valsti. Vienlaikus jānem vērā, ka šādas gribas veidošana ir ilgtermiņa un sistemātisks process, kas jāīsteno vēl pirms drošības apdraudējuma iestāšanās.

1. Sabiedrības griba aizstāvēt valsti uzbrukuma gadījumā: reģionālais salīdzinājums

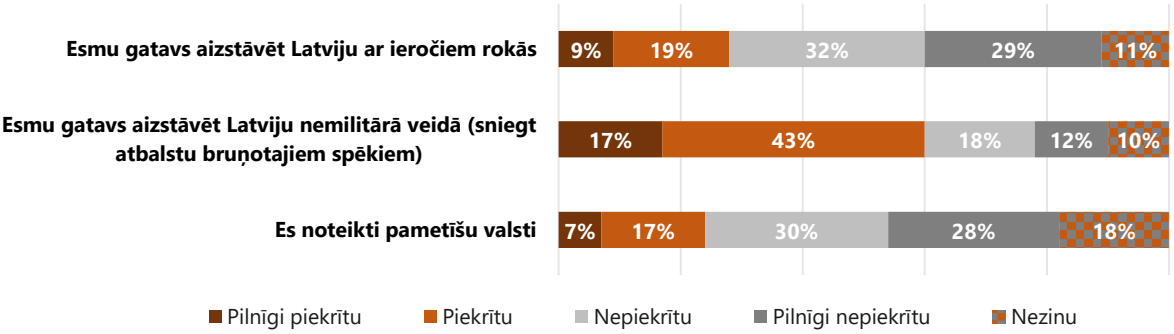
Baltijas valstīs un Somijā sabiedrības vēlme aizstāvēt valsti uzbrukuma gadījumā ir atšķirīga. Lai gan nereti apskatā aplūkotajās valstīs veikto aptauju dati nav tieši salīdzināmi atšķirīgu metodoloģisko pieeju un jautājumu formulējumu dēļ, tie tomēr sniedz priekšstatu par sabiedrības noskaņojuma tendencēm konkrētajās valstīs. Salīdzinošai analīzei nozīmīgs ir 2026. gada septembrī publicētais pētījums par sabiedrības noskaņojumu visās NATO dalībvalstīs. Tomēr jānem vērā, ka tie ir aptauju dati un **iedzīvotāju faktiskā uzvedība militāra konflikta gadījumā var atšķirties no aptaujā paustās gatavības un nodomiem.** Piemēram, Ukrainā pirms Krievijas pilna mēroga iebrukuma valsti bija gatavi aizstāvēt 44,9 % respondentu, savukārt pēc Krievijas iebrukuma šis rādītājs palielinājās par 35,1 procentpunktu.

Latvijā iedzīvotāju griba uzbrukuma gadījumā aizstāvēt valsti vērtējama kā zema. 2025. gada rudenī tikai 37 % respondentu atbildēja apstiprinoši ("noteikti jā" un "drīzāk jā") uz jautājumu: "Mēs, protams, visi ceram, ka cita kara nebūs, taču, ja līdz tam nonāktu, vai jūs būtu gatavs cīnīties par savu valsti?" Igaunijā uz šo jautājumu apstiprinoši atbildēja 45 %, Lietuvā – 52 %, savukārt Somijā – 64 % respondentu. **Vienlaikus sabiedrības atbalsts valsts bruņotai pretestībai kopumā ir ievērojami lielāks nekā iedzīvotāju personīgā gatavība iesaistīties.** Proti, uz jautājumu, vai Latvijai uzbrukuma gadījumā būtu jāīsteno bruņota pretošanās neatkarīgi no uzbrucēja, apstiprinoši atbildēja 66 % Latvijas respondentu. Tomēr arī šis rādītājs ir zemāks nekā Igaunijā (73 %), Lietuvā (74 %) un jo īpaši Somijā (87 %) (1. attēls).

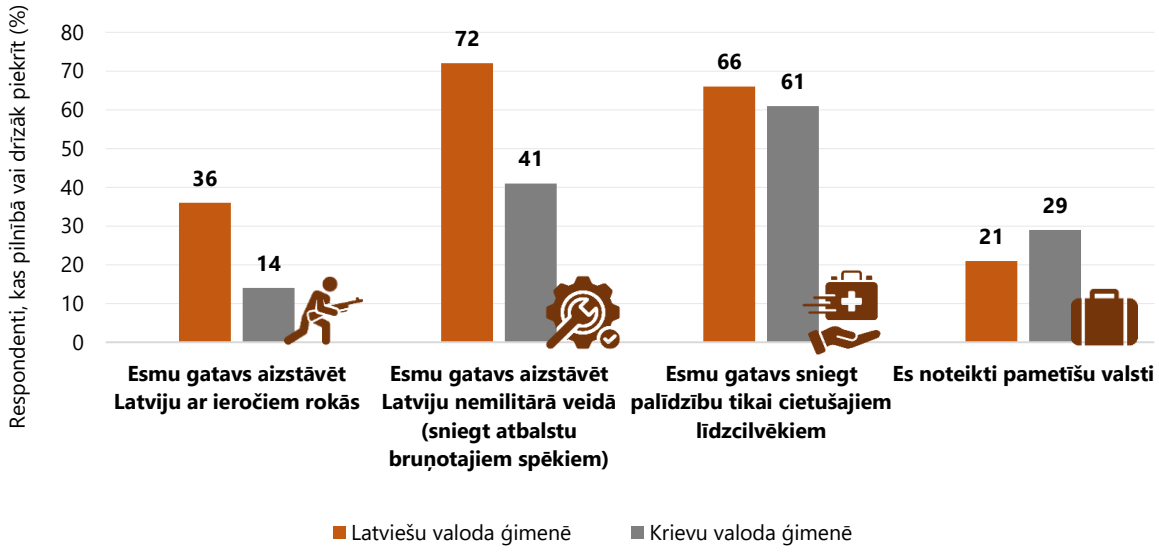
1. attēls. **Respondentu, kas pauda gatavību aizstāvēt valsti un atbalstu bruņotas pretošanās īstenošanai uzbrukuma gadījumā, īpatsvars (%) Baltijas valstīs un Somijā**
Avots: *Andžāns, Pupčenoks and Gērmanis, 2026*

Arī 2022. gada oktobrī veiktās aptaujas dati liecina, ka Latvijas sabiedrībā nav palielinājusies vēlme aizstāvēt valsti. Tiešā militārā aizstāvībā būtu gatavi iesaistīties 28 % respondentu, savukārt vairākums jeb 61 % respondentu militāra uzbrukuma gadījumā nebūtu gatavi aizstāvēt Latviju ar ieročiem. **Salīdzinoši augsts ir to respondentu īpatsvars, kuri būtu gatavi aizstāvēt Latviju nemilitārā veidā – šādai iespējai piekrita 60 % aptaujāto** (2. attēls). Visaptverošā valsts aizsardzībā ir svarīga arī iedzīvotāju līdzdalība nemilitārā veidā, piemēram, iesaistoties glābšanas un evakuācijas darbos, medicīniskās palīdzības sniegšanā, pārtikas apgādē, stratēģiskajā komunikācijā un citās jomās. Kā norāda pētnieki, paplašinot jēdziena "griba aizstāvēt valsti" tvērumu ar nemilitāro dimensiju, var konstatēt, ka vairāk nekā puse Latvijas sabiedrības pauž gatavību aizstāvēt Latviju militāra uzbrukuma gadījumā. Lai šo potenciālu efektīvi izmantotu un veicinātu visas sabiedrības iesaisti valsts aizsardzībā, ir būtiski definēt un skaidrot, kādā veidā ikviens indivīds var iesaistīties valsts aizsardzībā atbilstoši savām spējām un interesēm.

2. attēls. **Iedzīvotāju nostāja attiecībā uz Latvijas aizstāvēšanu militāra uzbrukuma gadījumā (%)**
Avots: *Rostoks and Mierina, 2025*

Respondentu gatavība aizstāvēt valsti ievērojami **atšķiras atkarībā no ģimenē lietotās valodas.** Militāra uzbrukuma gadījumā aizstāvēt Latviju ar ieročiem būtu gatavi 36 % respondentu, kuri ģimenē lieto latviešu valodu, un tikai 14 % respondentu, kuri ģimenē lieto krievu valodu. Arī gatavība Latviju aizstāvēt nemilitārā veidā ir augstāka to respondentu vidū, kuri ģimenē sazinās latviešu valodā, – šādu gatavību pauda 72 % šīs grupas respondentu, kas ir par 31 procentpunktu vairāk nekā to respondentu vidū, kuri ģimenē sazinās krievu valodā. Mazākas atšķirības vērojamas gatavībā palīdzēt cietušajiem līdzcilvēkiem – to darītu 66 % ģimenē latviešu valodā runājošu respondentu un 61 % ģimenē krievu valodā runājošu respondentu. Savukārt gatavība militāra uzbrukuma gadījumā noteikti pamest valsti ir lielāka to respondentu vidū, kuri ģimenē lieto krievu valodu. Šādu gatavību izteica 29 % respondentu, kas ir par astoņiem procentpunktiem vairāk nekā to respondentu vidū, kuri ģimenē lieto latviešu valodu (3. attēls).

3. attēls. **Rīcība militāra uzbrukuma gadījumā iedalījumā pēc ģimenē lietotās valodas (respondentu īpatsvars, kuri pilnībā vai drīzāk piekrīt (%))**
Avots: *Bērziņa, 2023*

Iedzīvotāju gatavība aizstāvēt valsti atšķiras arī pa reģioniem. Rīgas iedzīvotāji pauž augstāku gatavību aizstāvēt valsti nekā citu Latvijas reģionu iedzīvotāji. Šādas atšķirības varētu būt skaidrojamas ne vien ar Rīgas kā valsts galvaspilsētas statusu, bet arī ar salīdzinoši labvēlīgākiem ekonomiskajiem apstākļiem. Savukārt **vismazākā vēlme cīnīties par Latviju konstatēta Latgalē** – 2024. gadā tikai 26,5 % respondentu pauda gatavību cīnīties par Latviju. Savukārt iepriekšējos gados šis rādītājs bija lielāks, proti, 2023. gadā gatavību aizstāvēt valsti pauda 28,8 % respondentu, bet 2022. gadā – 31,9 % respondentu. Salīdzinājumā ar citiem reģioniem Latgalē konstatēts arī ievērojami zemāks atbalsts bruņotai pretestībai uzbrukuma gadījumā – 2024. gadā šādu atbalstu pauda 48,2 % respondentu, kas ir par aptuveni 15 līdz 36 procentpunktiem mazāk nekā citos reģionos. Kā iespējamie šādas atšķirības iemesli tiek minēta sliktāka ekonomiskā situācija, atšķirīga sociālā atmiņa, lielāka etniskā daudzveidība, ciešākas saites ar Krieviju un Baltkrieviju, kā arī Krievijas informatīvās telpas ietekme Latgalē. Šie rādītāji ir īpaši satraucoši, ņemot vērā Latgales stratēģisko nozīmi Latvijas un plašāka reģiona drošības kontekstā. Līdz ar to īpaša vērība būtu jāvelta Latgales iedzīvotāju noturības stiprināšanai. Pēc pētnieku ieskata, šādiem tā dēvētajiem frontes reģioniem būtu jāpievērš lielāka uzmanība ne tikai valsts, bet arī NATO un Eiropas Savienības līmenī. Vienlaikus tiek uzsvērta nepieciešamība pēc padziļinātiem pētījumiem, kas ļautu precīzāk identificēt konstatēto problēmu cēloņus, kā arī izstrādāt mērķētākus risinājumus.

Valstu salīdzinājumā izceļas Somija, kur ir īpaši augsta sabiedrības gatavība aizstāvēt valsti uzbrukuma gadījumā. 2024. gadā 78 % iedzīvotāju uzskatīja, ka Somija militāri jāaizstāv arī tādā gadījumā, ja nav skaidrs kara iznākums, savukārt 80 % respondentu pauda gatavību personīgi iesaistīties valsts aizsardzības uzdevumu veikšanā atbilstoši savām spējām. Jāatzīmē, ka Somijā iedzīvotāju gatavība iesaistīties valsts aizsardzībā jau ilgstoši ir bijusi ļoti augsta – 1995. gadā šādu gatavību pauda 86 % respondentu, 1996. gadā – 82 %, 1998. gadā – 85 %, 2012. gadā – 87 %, 2017. gadā – 87 %, savukārt 2019. gadā – 85 % respondentu. Somijā sabiedrības gatavību iesaistīties valsts aizsardzībā citstarp sekmē obligātā militārā dienesta sistēma un tās rezultātā izveidojusies plaša militāri apmācītu rezervistu bāze. Sabiedrības gatavība aizstāvēt savu valsti ir balstīta arī nacionālajā vienotībā un pārliecībā par valsts aizsardzības nepieciešamību. Tomēr, kā brīdina Somijas Aizsardzības pētniecības aģentūra, nākotnē var mainīties iedzīvotāju attiecības ar valsti, un priekšstats par Somiju kā valsti, kuru nepieciešams aizstāvēt, sabiedrībā var vājināties un vairs nebūt tik pašsaprotams kā šobrīd. Lai gan daļa sabiedrības arī turpmāk valsts aizsardzību uztvers kā pilsonisku pienākumu, var palielināties to iedzīvotāju skaits, kuriem būs nepieciešams papildu pamatojums nepieciešamībai iesaistīties Somijas aizsardzībā.

Lai gan Somijas iedzīvotāji ir gatavi aizstāvēt savu valsti, Somijā joprojām ļoti mērķtiecīgi tiek īstenoti dažāda veida pasākumi, kas vērsti uz iedzīvotāju vēlmes stiprināšanu arī turpmāk. Somijā paredzēts ievērojami stiprināt valsts brīvprātīgās aizsardzības sistēmu, palielinot tās praktisko nozīmi valsts aizsardzības spēju nodrošināšanā ne tikai miera periodā, bet arī krīzes un kara apstākļos. Citstarp paredzēts izveidot un ilgtermiņā finansēt civilajai sabiedrībai paredzētu sistemātisku gatavības un drošības apmācības modeli, lai palielinātu sabiedrības noturību pret krīzēm un stiprinātu visaptverošās valsts aizsardzības spējas. Paredzēts arī paplašināt iespējas iesaistīties valsts brīvprātīgajā aizsardzībā. Pilnveidojot šo sistēmu, tiek ņemtas vērā ne tikai sabiedrības, bet arī aizsardzības spēku vajadzības. Plānots, ka jaunais valsts brīvprātīgās aizsardzības darbības modelis pilnā apjomā tiks ieviests līdz 2030. gadam. Tāpat tiek pilnveidots civilais dienests (*siviilipalvelus*), kas Somijā ir alternatīva obligātajam militārajam dienestam tām personām, kuras nevēlas dienēt bruņotajos spēkos reliģiskas vai citas pārliecības dēļ. Šādas pilnveides mērķis ir uzturēt un stiprināt iedzīvotāju gatavību aizstāvēt valsti neatkarīgi no izraudzītās dienesta formas.

Arī Igaunijā iedzīvotāju deklarētā vēlme aizstāvēt valsti militāra uzbrukuma gadījumā ir augstā līmenī. Kā liecina 2025. gadā publicētā pētījuma rezultāti, Igaunijā lielākā daļa jeb 82 % iedzīvotāju uzskata, ka Igaunijai militāra apdraudējuma gadījumā būtu jāizrāda bruņota pretestība. Šī nostāja ir raksturīga igauņu tautības iedzīvotājiem – 89 % respondentu, savukārt citu tautību iedzīvotāju vidū šādu nostāju pauduši 70 % respondentu. **2025. gadā 62 % respondentu norādīja, ka būtu gatavi iesaistīties aizsardzībā atbilstoši savām spējām un prasmēm.** Lai gan pēc Krievijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā Igaunijā pieauga to respondentu īpatsvars, kas būtu gatavi iesaistīties aizsardzībā, 2025. gada rādītājs ir par četriem procentpunktiem zemāks nekā 2022. gadā, bet par vienu procentpunktu augstāks nekā 2024. gadā. **Gatavību iesaistīties aizsardzībā pauda 71 % vīriešu un 53 % sieviešu.** Etnisko igauņu vidū gatavība iesaistīties pēdējā gada laikā nav būtiski mainījusies un saglabājas augstā līmenī –

70 % respondentu norādīja, ka noteikti vai drīzāk piedalītos aizsardzībā. Arī citu tautību iedzīvotāju gatavība nav mainījusies. Visbiežāk cilvēki būtu gatavi palīdzēt militārajā aizsardzībā, sniedzot atbalstu (23 %), vai iesaistīties galvenokārt nemilitārās aizsardzības aktivitātēs (26 %). 12 % – galvenokārt vīrieši līdz 40 gadu vecumam – paši būtu gatavi piedalīties militārajā aizsardzībā. 9 % respondentu norādīja, ka nepiedalītos aizsardzībā, bet paliktu Igaunijā; savukārt 19 % mēģinātu pamest valsti. Šāda nostāja biežāk raksturīga respondentiem līdz 50 gadu vecumam un sievietēm. Kā norāda Igaunijas aizsardzības spēki, Eiropas mērogā tas liecina par to, ka patriotisms un griba aizsargāt savu valsti ir ļoti augstā līmenī, un šis rādītājs dod pārliecību, ka reālu kara draudu gadījumā aizsardzības spēku rezerves struktūras komplektēšana būtu sekmīga.

Igaunija ir arī viena no tām valstīm, kur regulāri tiek apzināta sabiedrības attieksme pret valsts aizsardzību nolūkā noskaidrot, kāda informācija vai atbalsts iedzīvotājiem ir nepieciešams, lai viņi būtu pēc iespējas labāk sagatavoti dažādām krīzes situācijām. Proti, Igaunijā kopš 2001. gada Aizsardzības ministrijas uzdevumā reizi gadā visā valstī tiek īstenota reprezentatīva sabiedriskās domas aptauja. Tās mērķis ir novērtēt sabiedrības attieksmi pret valsts aizsardzības un drošības jautājumiem, un aptaujā citstarp tiek pētīta arī iedzīvotāju vēlme aizstāvēt valsti un iespējamā rīcība Igaunijas apdraudējuma gadījumā. Aptauju rezultāti ir publiski pieejami un nodrošina iespēju analizēt iedzīvotāju attieksmes izmaiņas ilgtermiņā. To, ka sabiedrības attieksmi pret valsts aizsardzību nedrīkst atstāt bez ievērības, norādījuši arī lietpratēji Latvijā, kā labās prakses piemēru šajā jomā minot Igauniju. Vienlaikus tiek uzsvērts, ka svarīgi ir ne tikai apzināt un novērtēt sabiedrības gatavību aizstāvēt savu valsti un iesaistīties pretošanās kustībā, bet arī pēc tam īstenot pasākumus, lai novērstu konstatētās negatīvās tendences.

2. Kādi faktori ietekmē iedzīvotāju gribu aizstāvēt valsti?

Pastāv dažādi indivīda līmeņa faktori, kas ietekmē iedzīvotāju gribu aizstāvēt valsti militāra apdraudējuma gadījumā. Tie ir, piemēram, sociāldemogrāfiskie un sociālekonomiskie faktori (dzimums, vecums, dzīvesvieta, izglītība, ģimenes stāvoklis, nodarbinātība, ienākumu līmenis), politiskie faktori (uzticēšanās valsts institūcijām un bruņotajiem spēkiem) u. c. Nozīmīgs faktors ir arī nacionālā identitāte. Pētnieki pievērš uzmanību nacionālās identitātes daudzdimensionālajam raksturam, norādot uz dažādu nacionālās identitātes aspektu atšķirīgo saistību ar gribu aizsargāt valsti. Konstatēts, ka vairākas no nacionālās identitātes dimensijām ietekmē minēto vēlmi aizsargāt, taču ne visām dimensijām konstatēta pozitīva saistība ar to. Piemēram, nacionālais lepnums palielina iedzīvotāju gatavību aizstāvēt savu valsti vai cīnīties par to. Īpaši nozīmīgs ir militārais nacionālais lepnums (lepnums par militāro aizsardzību) un kultūras nacionālais lepnums (lepnums par valsts kultūru, vēsturi, sasniegumiem mākslā, zinātnē, sportā). Tāpat pētījuma rezultāti liecina, ka nacionālās piederības sajūta ir pozitīvi saistīta ar gribu aizsargāt arī neatkarīgi no nacionālā lepnuma līmeņa. Gatavība cīnīties par valsti var būtiski atšķirties arī dažādās etniskajās grupās. Šīs atšķirības ir atkarīgas ne vien no etniskās piederības, bet arī no nacionālās un kultūras identitātes, piederības sajūtas, vēsturiskās atmiņas un ar to saistītās apdraudējumu uztveres. **Cilvēku gatavību cīnīties par savu valsti ietekmē dažādu faktoru sarežģīta mijiedarbība.** Piemēram, pētījumu rezultāti liecina, ka Ukrainas gadījumā gatavību cīnīties galvenokārt ietekmē nacionālā identitāte un jo īpaši nacionālais lepnums, politiskā iesaiste un personīgā labklājība. Ietekmi atstāj Ukrainas militārpersonu griba cīnīties, kas veicina gribu cīnīties arī civiliedzīvotāju vidū. Savukārt mazāka ietekme konstatēta indivīdu institucionālajai saiknei ar valsti un tās politisko un ekonomisko modeli, reģionālajai piederībai un valodas lietojuma paradumiem (*Berzins*, 2025; *Reznik*, 2023). Ukrainā respondenti ar augstāku izglītības līmeni un lielākiem ienākumiem biežāk pauda gatavību personīgi iesaistīties cīņā, savukārt indivīdi ar zemāku izglītības līmeni un mazākiem ienākumiem biežāk savu lomu saskatīja atbalsta sniegšanā citos veidos. Tāpat gatavību cīnīties un pretoties ietekmē uzticēšanās Ukrainas politiskajām institūcijām un bruņotajiem spēkiem, kā arī apziņa, ka Ukraina nav viena savā cīņā. **Līdzīgas saistības starp dažādiem faktoriem un gatavību aizstāvēt valsti konstatētas arī Baltijas valstīs.** Indivīdi, kuriem raksturīgs spēcīgs nacionālais lepnums, kuri uzticas parlamentam, valdībai un bruņotajiem spēkiem, kā arī ir apmierināti ar savu finansiālo stāvokli, biežāk ir gatavi upurēt dzīvību par savu valsti. Nozīme ir arī tādiem faktoriem kā dzimums, vecums, nodarbinātības statuss, izglītība, ģimenes stāvoklis un dzīvesvieta. Vienlaikus jāņem vērā, ka šo faktoru ietekme uz gatavību aizstāvēt valsti var būt atšķirīga dažādās valstīs. Piemēram, Lietuvā jaunieši vecumā no 18 līdz 29 gadiem izrāda salīdzinoši lielāku gatavību aizstāvēt savu valsti, savukārt Latvijā lielāku gatavību izrāda vidējās un vecākās paaudzes pārstāvji.

Svarīgs priekšnoteikums ātrai un efektīvai rīcībai krīzes situācijās ir sabiedrības uzticēšanās valsts institūcijām. Uzticēšanās valsts institūcijām ir saistīta ar iedzīvotāju atbalstu valsts un pašvaldību institūciju pieņemtajiem lēmumiem, sekmē sadarbību reaģēšanas un atjaunošanas pasākumu īstenošanā, kā arī stiprina sabiedrības kopējo noturību. Ja sabiedrībai rodas priekšstats, ka valsts institūcijas ir korumpētas vai darbojas neefektīvi, tad mazinās pārliecība par šo institūciju rīcību sabiedrības interesēs. Līdz ar to savukārt vājinās sabiedrības vadīšanai nepieciešamā valsts institūciju leģitimitāte un autoritāte, kā arī iedzīvotāju gatavība iesaistīties valsts aizsardzībā. Pētījuma rezultāti liecina, ka **Latvijā iedzīvotāji, kuri pauž lielāku gatavību iesaistīties valsts aizstāvībā militāra uzbrukuma gadījumā, vienlaikus arī vairāk uzticas valsts pārvaldes institūcijām un pašvaldībām.** Tāpat šie iedzīvotāji ir labāk informēti par valsts institūciju darbību, ir ciešāk pārliecināti, ka institūcijas darbojas sabiedrības kopējās interesēs un vēlas uzklausīt iedzīvotāju viedokli. **To, ka Latvijas sabiedrība maz uzticas parlamentam un valdībai, jau ilgstoši apstiprina dažādu sabiedriskās domas pētījumu un aptauju rezultāti.** Piemēram, 2025. gada nogalē veiktā Latvijas sabiedrības noturības pētījuma rezultāti liecina, ka no četrām pētījumā apskatītajām valsts institūcijām (Valsts prezidents, Valsts policija, Latvijas valdība un Saeima), pēc Latvijas iedzīvotāju vērtējuma, joprojām vismazāk var uzticēties Saeimai un valdībai. 2025. gadā Saeimai pilnībā uzticējās tikai 1,6 %, bet drīzāk uzticējās 16,3 % respondentu. Tādējādi kopējais uzticēšanās līmenis bija tikai 17,9 % respondentu. Savukārt 40,7 % respondentu drīzāk neuzticējās un 32,8 % respondentu nemaz neuzticējās Saeimai. Vērojama arī negatīva tendence salīdzinājumā ar 2024. gadu – uzticēšanās Saeimai samazinājusies par 3,8 procentpunktiem. Salīdzinājumam – 2025. gadā valdībai neuzticējās 66,2 %, Valsts prezidentam – 32,8 %, bet Valsts policijai – 30,0 % respondentu. Lielākā daļa respondentu (58,3 %) uzskata, ka valdība krīzes situācijās nepieņem pareizus lēmumus, savukārt atbalstu attiecībā uz krīzes situācijās pieņemtajiem valdības lēmumiem pauž vien 17 % aptaujāto. Arī 2024. gada pēdējā ceturksnī veiktās aptaujas rezultāti liecina par sabiedrības zemo uzticēšanās līmeni – Saeimai pilnībā uzticas tikai 5,6 % respondentu, savukārt Ministru kabinetam – tikai 5,5 % respondentu. Tāpat Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (*OECD*) pētījuma par uzticēšanos valsts institūcijām rezultāti liecina, ka Latvijā uzticēšanās parlamentam un valdībai ir mazāka nekā vidēji *OECD* dalībvalstīs. Īpaši zems uzticēšanās līmenis vērojams attiecībā uz parlamentu – 2025. gadā augstu vai vidēji augstu uzticēšanos parlamentam pauda tikai 23 % iedzīvotāju, kas ir par diviem procentpunktiem mazāk nekā 2023. gadā. Līdz ar to Latvija ietilpst to valstu grupā, kur augstu vai vidēji augstu uzticēšanos parlamentam pauž mazāk nekā ceturtā daļa iedzīvotāju. Līdzīga situācija konstatēta arī Čīlē, Francijā, Kolumbijā, Kostarikā un Slovākijā.

Tāpat Latvijā vērojams, ka trūkst uzticēšanās vietējiem jeb pašvaldības līmeņa lēmumu pieņēmējiem (51,7 % respondentu drīzāk vai pilnībā neuzticas), kā arī savstarpējās uzticēšanās sabiedrības un kopienas locekļu vidū (49,4 % respondentu drīzāk vai pilnībā neuzticas). Kā liecina 2024. gada pēdējā ceturksnī veiktās aptaujas rezultāti, vairums respondentu līdzīgi kā 2023. gadā kritiski vērtē valsts spēju un motivāciju ieklausīties iedzīvotāju vajadzībās un savas iespējas ietekmēt valstī notiekošo. To, ka Latvijas valdība neieklausās iedzīvotājos, biežāk norāda respondenti vecumā no 35 līdz 44 gadiem, krievu valodā runājošie iedzīvotāji, kā arī respondenti, kuri pēc pamatnodarbošanās ietilpst grupā "zemnieki". Savukārt to, ka ir maza iespēja ietekmēt politiskos procesus Latvijā, visbiežāk norāda jaunieši – skolēni un studenti. Tāpat gada laikā ir samazinājies to respondentu īpatsvars, kuri jūtas piederīgi Latvijas valstij. Zemāka valstiskās piederības sajūta ir jaunāko vecumgrupu respondentiem (līdz 35 gadu vecumam) un krievu valodā runājošajiem, bet augstāka tiem respondentiem, kas ir vecāki par 55 gadiem, un tiem, kas strādā publiskajā sektorā.

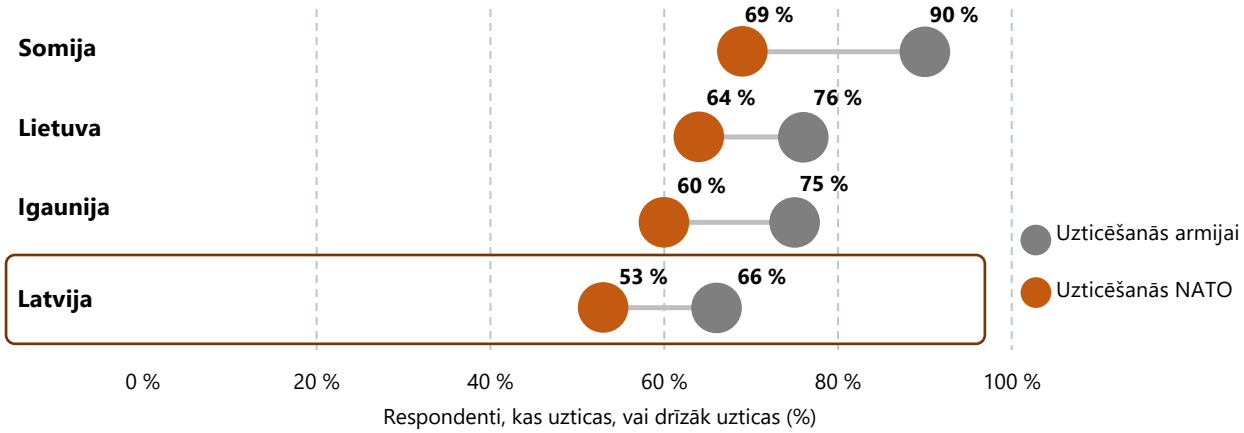
Valsts un sabiedrības attiecības kā izaicinājumu efektīvai visaptverošas valsts aizsardzības iedzīvināšanai izcel arī NATO Zinātnes un tehnoloģiju organizācija. Pētījumos identificēti vairāki cēloņi sabiedrības noraidošajai attieksmei pret valsts varu – partiju sistēmas vājums, svārstīgums un ideju nekonsekvence, korupcija, kā arī politiskās elites nespēja izturēt pārbaudi ar varu. Uzticēšanos grauj arī Krievijas aizvien aktīvi īstenotie centieni ietekmēt Latvijas informācijas telpu, izplatot savām interesēm atbilstošus vēstījumus, citstarp arī tādus, kuru mērķis ir mazināt uzticēšanos Latvijas valsts institūcijām, Eiropas Savienībai un NATO, kā arī vairot Latvijas sabiedrībā nesaskaņas un atšķirīgus viedokļus. Latvija pastāvīgi izjūt Krievijas spiedienu informatīvajā telpā, un visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešana šajā ziņā nav izņēmums. Saistībā ar visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanu Latvijas valsts institūcijām un jo īpaši aizsardzības nozarei tiek ieteikts koncentrēties ne tikai uz pārmaiņu vadību, bet arī uz destruktīvu tendenču pārvarēšanu informatīvajā telpā.

Būtisks faktors ir arī iedzīvotāju uzticēšanās bruņotajiem spēkiem. Pētījumi liecina, ka lielāka uzticēšanās bruņotajiem spēkiem ir saistīta ar augstāku iedzīvotāju gatavību iesaistīties valsts aizsardzībā (*Rostoks and Mieriņa, 2025*; *Rutkauskas, 2018*). 2025. gada aptaujas dati liecina, ka no apskatā aplūkotajām valstīm visaugstākā uzticēšanās bruņotajiem spēkiem ir Somijā, kur uzticēšanos vai gandrīz uzticēšanos tiem pauda 80 % respondentu. Salīdzinoši zemāks uzticēšanās līmenis ir Lietuvā (76 %) un Igaunijā (75 %). Savukārt **viszemākais rādītājs salīdzinājumā ar pārējām Baltijas valstīm un Somiju ir Latvijā, kur uzticēšanos vai gandrīz uzticēšanos bruņotajiem spēkiem pauda 66 % respondentu**, kas ir par aptuveni 10 procentpunktiem mazāk nekā Lietuvā un Igaunijā (4. attēls). Nedaudz augstāku uzticēšanās līmeni uzrāda 2024. gada pēdējā ceturksnī Latvijā veiktā aptauja, kurā Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem ļoti lielu uzticēšanos pauda 39,1 % respondentu, savukārt 30,5 % respondentu norādīja, ka tiem uzticas, bet tikai mazliet. Minētajā aptaujā ievērojami lielāks skaits respondentu apliecinājuši uzticību Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestam – ļoti lielu uzticēšanos pauda vairākums jeb 69,8 % respondentu, savukārt Zemessardzei ļoti uzticējās 41,1 % respondentu. Arī citu aptauju rezultāti liecina, ka reģionālā salīdzinājumā bruņotajiem spēkiem visvairāk uzticas iedzīvotāji Somijā – 2026. gada aprīlī uzticēšanos bruņotajiem spēkiem pauda 88 % respondentu, un tas ir augstākais rādītājs starp visām aptaujā iekļautajām institūcijām. Salīdzinājumam – parlamentam Somijā uzticējās 52 % respondentu, bet valdībai – 46 % respondentu. Arī Igaunijā ir vērojama augsta sabiedrības uzticēšanās bruņotajiem spēkiem – 2025. gadā Igaunijas aizsardzības spēki joprojām bija starp trim institūcijām ar visaugstāko sabiedrības uzticēšanās līmeni. Kopumā aizsardzības spēkiem uzticējās 77 % respondentu, no tiem 33 % pauda pilnīgu uzticēšanos, savukārt 44 % norādīja, ka drīzāk uzticas. Pētījuma par Igaunijas jauniešu vēlmi aizsargāt savu valsti rezultāti liecina, ka uzticēšanās aizsardzības institūcijām ir viens no spēcīgākajiem faktoriem, kas ļauj prognozēt gatavību aizstāvēt valsti. Latvijā jau ilgstoši īpaši zemu uzticēšanos Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem un Zemessardzei pauž respondenti, kas ģimenē lieto krievu valodu. Līdz ar to sevišķi būtu jāstiprina tieši šīs sabiedrības daļas uzticēšanās Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem un Zemessardzei.

Iedzīvotāju gatavību aizstāvēt savu valsti var mazināt pārliecība par pretinieka militāro pārākumu. Ņemot vērā Krievijas un Baltijas valstu militāro spēku nevienlīdzību, proti, to, ka Baltijas valstu aizsardzība ir reāli iespējama tikai ar spēcīgas sabiedrotās valsts vai alianses palīdzību, **būtisks faktors, kas ietekmē sabiedrības gatavību aizstāvēt valsti bruņotas agresijas gadījumā, ir arī pārliecība par NATO drošības garantijām.** Latvijā pārliecība, ka NATO izpildīs savas saistības un ārējas militāras agresijas gadījumā sniegs militāru palīdzību, ievērojami palielina arī pašu iedzīvotāju gatavību aizstāvēt valsti. Vienlaikus aptaujas liecina: daļa Latvijas sabiedrības uzskata, ka dalība NATO nesniedz pietiekamu drošības sajūtu – piemēram, Latgalē šādu uzskatu pauda vairāk nekā trešdaļa respondentu. Tāpat uzticēšanās NATO būtiski atšķiras starp latviešu valodā runājošo un krievu valodā runājošo sabiedrības daļu – attiecīgi 70 % un 41 % šo grupu respondentu pauda pārliecību, ka nepieciešamības gadījumā NATO pildītu savas saistības. Līdz ar to lielāka vērība būtu jāvelta ģimenē krieviski runājošo iedzīvotāju iesaistei diskusijās par starptautiskās politikas un drošības jautājumiem. Salīdzinājumā ar Somiju un pārējām Baltijas valstīm Latvijā ir viszemākais uzticēšanās līmenis NATO – tai uzticas un drīzāk uzticas 53 % respondentu, Igaunijā – 60 %, Lietuvā – 64 %, savukārt Somijā – 69 % respondentu (4. attēls).

4. attēls. **Uzticēšanās armijai un NATO Baltijas valstīs un Somijā**
Avots: *Andžāns, Pupčenoks and Gērmanis, 2026*

Viens no faktoriem, **kas mazina Latvijas sabiedrības vēlmi aizstāvēt valsti, ir ievērojamas sabiedrības daļas atsvešinātība no valsts.** Latvijas sabiedrībā ir saglabājusies uzskatu polarizācija starp respondentiem atkarībā no ģimenē lietotās valodas, kā arī augstāka politiskā atsvešinātība to respondentu vidū, kuru ģimenēs tiek lietota krievu valoda. Arī visaptverošas valsts aizsardzības ieviešanas kontekstā izaicinājums ir panākt vienotu izpratni par drošības jautājumiem starp šīm divām grupām. Tāpat Latvijā daļa iedzīvotāju slēpti vai atklāti turpina atbalstīt Krieviju un tās izvērsto karu Ukrainā. Vairākums no Krievijas agresijas atbalstītājiem ir iedzīvotāji, kuri ikdienas saziņā lieto krievu valodu. Krieviju atbalstošie iedzīvotāji turpina cīnīties pret īstenotajiem Latvijas valsts drošības un latviešu valodas pozīcijas stiprināšanas pasākumiem. Savukārt valsts centienus mazināt Krievijas ietekmi šī sabiedrības daļa turpina interpretēt kā "rusofobiju" un "krievvalodīgo diskriminēšanu". Šādas attieksmes saglabāšanos un nostiprināšanos veicina šajā sabiedrības daļā joprojām izmantotie Krievijas propagandu izplatošie informācijas resursi. Tomēr pētnieki nav konstatējuši, ka Krievijas plašsaziņas līdzekļu izmantošanai būtu būtiska neatkarīga ietekme uz gatavību aizstāvēt valsti. Viens no iespējamiem iemesliem ir neuzticēšanās medijiem kopumā arī to iedzīvotāju vidū, kuri regulāri izmanto Krievijas valsts kontrolētos plašsaziņas līdzekļus un seko Krieviju atbalstošiem viedokļu līderiem.

Tāpat **Latvijā iedzīvotāju gatavību aizstāvēt valsti ievērojami ietekmē kultūras identitāte un vēsturiskie naratīvi.** Latvijas iedzīvotāji, kuriem latviešu valoda ir dzimtā valoda, un tā sabiedrības daļa, kurai dzimtā valoda ir krievu valoda, nereti veido divas atšķirīgas atmiņu kopienas, un to uzskati par Latvijas likteni Otrā pasaules kara laikā un par padomju režīmu būtiski atšķiras. Iedzīvotāji, kuriem latviešu valoda ir dzimtā valoda, padomju periodu vērtē galvenokārt negatīvi, savukārt sabiedrības daļa, kurai dzimtā valoda ir krievu valoda, biežāk ir pozitīvi jeb prosovjetiski noskaņota attiecībā uz šo laiku. Konstatēts, ka **atšķirīgie vēsturiskie naratīvi un kolektīvā atmiņa par padomju pagātni ir viens no galvenajiem cēloņiem tam, kādēļ starp latviešu valodā runājošajiem un krievvalodīgajiem iedzīvotājiem vērojama atšķirība gatavībā aizstāvēt valsti.** Etniskajiem latviešiem padomju okupācijas laiks asociējas ar ciešanām un represijām, savukārt krievvalodīgie iedzīvotāji biežāk akcentē Padomju Savienības šķietamos sasniegumus un kopumā pozitīvāk vērtē šo vēstures posmu. Tieši atšķirīgā vēsturiskā atmiņa ietekmē arī mūsdienu draudu uztveri. Proti, latviski runājošie iedzīvotāji Krievijas īstenoto karu pret Ukrainu uztver kā eksistenciālu draudu Latvijai, kas savukārt mobilizē šīs iedzīvotāju grupas gatavību aizstāvēt Latviju militāra uzbrukuma gadījumā. Turpretim krievvalodīgie iedzīvotāji biežāk atbalsta Krievijas naidīgo nostāju pret Rietumvalstīm un līdz ar to vidēji izrāda zemāku gatavību aizstāvēt Latviju militāra apdraudējuma gadījumā. Padomju laika nostalģija ne tikai Latvijā, bet arī Lietuvā ir viens no spēcīgākajiem faktoriem, kas negatīvi ietekmē iedzīvotāju gatavību aizstāvēt valsti. Tādējādi zemā krievvalodīgo iedzīvotāju gatavība aizstāvēt valsti ir nopietna problēma, un šajā kontekstā būtu sevišķi svarīgi stiprināt šīs grupas valstiskās piederības sajūtu.

Griba aizstāvēt valsti ir saistīta arī ar zināšanām par visaptverošu valsts aizsardzību – konstatēts, ka tiem respondentiem Latvijā, kuriem ir augstāka griba aizstāvēt valsti, ir arī plašākas zināšanas un izpratne par visaptverošu valsts aizsardzību un rīcību krīzes situācijās. Līdz ar to, kā norāda pētnieki, visaptverošas valsts aizsardzības ideju var efektīvi izmantot, lai veicinātu Latvijas sabiedrības kopējo vēlmi aizstāvēt valsti, taču iedzīvotājiem ir nepieciešama skaidra izpratne par savu lomu un uzdevumiem valsts aizsardzībā. **Sabiedrības izpratni par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmu un tās nepieciešamību ietekmē arī tas, cik ilgi šāda sistēma valstī pastāv.** Atšķirībā, piemēram, no Somijas, kur visaptverošas valsts aizsardzības modelis darbojas jau kopš Otrā pasaules kara beigām, **Latvijā visaptverošas valsts aizsardzības sistēmu aktīvi sāka ieviest ar 2019. gada 8. janvāri**, kad Ministru kabineta sēdē tika izskatīts un atbalstīts Aizsardzības ministrijas informatīvais ziņojums "Par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanu Latvijā". Neraugoties uz to, ka Aizsardzības ministrijas ikgadējā informatīvajā ziņojumā "Par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanas progresu" pausts, ka no 2019. gada līdz 2025. gadam esot veiktas nozīmīgas iestrādes visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanā, tomēr šīs sistēmas ieviešana ir process, kas aizvien turpinās. Lietpratēji pozitīvi vērtē valsts aizsardzības mācības kā obligāta mācību priekšmeta ieviešanu, valsts aizsardzības dienesta atjaunošanu un civilās aizsardzības sistēmas pilnveidi, tomēr šo pasākumu ietekme būs sajūtama tikai pēc kāda laika.

Lai veicinātu zināšanas visaptverošas valsts aizsardzības jomā, apskatā aplūkotajās valstīs tiek organizēti valsts aizsardzības kursi dažādām mērķauditorijām. Piemēram, Igaunijā īpašs valsts aizsardzības kurss paredzēts uzņēmējiem. Kurss tika izveidots, lai palielinātu darba devēju un privātā sektora uzņēmēju informētību par viņu lomu valsts aizsardzībā un iespējām sniegt ieguldījumu Igaunijas drošībā. Kursu organizē Igaunijas Aizsardzības ministrija sadarbībā ar Starptautisko aizsardzības studiju centru, un nodarbības notiek vienu dienu Tapas militārajā bāzē. 2026. gada rudenī šāds kurss tika organizēts jau septīto reizi. Līdz šim to ir pabeiguši vairāk nekā 230 darba devēju pārstāvji, tostarp vairāku pazīstamu uzņēmumu, piemēram, *Bolt*, *SEB* un *Sportland* pārstāvji. **Kopš 1999. gada Igaunijā tiek organizēti arī augstākā līmeņa valsts aizsardzības kursi, lai uzlabotu sadarbību un sabiedrības saliedētību valsts aizsardzības jomā.** Kursu mērķauditorija ir politiķi, augsta ranga valsts pārvaldē nodarbinātie, uzņēmēji, sabiedriskās domas līderi, kultūras un izglītības darbinieki, pašvaldību pārstāvji, žurnālisti, nevalstiskā sektora pārstāvji u. c. Kursos iespējams iegūt padziļinātas zināšanas par Igaunijas drošības, ārpolitikas un aizsardzības jautājumiem. Savukārt Somijā **līdzīga veida kursi – nacionālie jeb augstākā līmeņa valsts aizsardzības kursi – tiek rīkoti jau kopš 1961. gada, un tajos piedalījušies vairāk nekā 10 tūkstoši Somijas sabiedrības pārstāvju.** Šo kursu mērķis ir padziļināt vadošos amatos esošo civilpersonu un militārpersonu izpratni par Somijas ārpolitiku, drošības un aizsardzības politiku, valsts pārvaldes darbību, kritiskās infrastruktūras aizsardzību, krīžu vadību, sabiedrības psiholoģisko noturību u. c. jautājumiem. Tāpat kursu mērķis ir veicināt profesionālo un personīgo kontaktu veidošanu starp dažādu nozaru pārstāvjiem. Atlasot kursiem dalībniekus, tiek ņemts vērā viņu amats, atbildība un loma sabiedrībā. Kursos piedalās personas, kas ieņem vadošus amatus valsts pārvaldē, politikā, uzņēmējdarbībā, plašsaziņas līdzekļos, izglītības un kultūras sektorā, nevalstiskajās organizācijās un bruņotajos spēkos. Kursus organizē Somijas Nacionālā aizsardzības universitāte, un to īstenošanā iesaistīts plašs lietpratēju un pasniedzēju loks no dažādām ministrijām un citām organizācijām. Šādi kursi tiek organizēti četras reizes gadā. Viens kurss ietver 15 intensīvas mācību dienas aptuveni četru nedēļu periodā. Kursu beidzējiem tiek organizēti divu dienu atkārtotie kursi pēc pieciem un 10 gadiem. Somijā tiek organizēti arī reģionālie aizsardzības kursi. Šo kursu mērķauditorija ir vadošos un citos amatos strādājošas personas, kuru pienākumos ietilpst gatavošanās krīzes un ārkārtas situācijām. Somijā **liela vērība tiek veltīta sabiedrības sagatavošanai krīzes situācijām un indivīdi tiek uztverti ne tikai kā aizsargājami subjekti, bet gan kā aktīvi drošības sistēmas dalībnieki, kuru zināšanas, prasmes, brīvprātīgā iesaiste un ikdienas pienākumu izpilde veido sabiedrības noturības pamatu.** Iedzīvotājiem ir konstitucionālas tiesības uz drošību, bet vienlaikus arī atbildība savu iespēju robežās rīkoties tā, lai stiprinātu drošību kopienās un sabiedrībā kopumā. Iedzīvotāju zināšanas un prasmes tiek uztvertas kā visaptverošo drošību stiprinošs elements. Proti, mācoties un praktiski trenējoties, iespējams stiprināt ne tikai savu un tuvinieku drošību, bet arī veicināt visas Somijas sabiedrības noturību pret krīzēm. Indivīdu apgūtās pamata gatavības prasmes uzlabo kopienas spēju rīkoties krīzes situācijās, vienlaikus mazinot nepieciešamību pēc tūlītējas valsts un pašvaldību dienestu iesaistes. Nozīmīgu ieguldījumu iedzīvotāju sagatavotības un noturības stiprināšanā sniedz Somijas Nacionālā aizsardzības apmācības asociācija. Tās darbība ir vērsta ne tikai uz rezervistu kompetenču pilnveidošanu, bet arī uz individuālās un kolektīvās noturības stiprināšanu. Mācības ir pieejamas plašam sabiedrības lokam, tostarp personām bez iepriekšējas militārās sagatavotības, un tajās tiek apvienotas teorētiskās zināšanas ar praktiskiem vingrinājumiem. Ikviens interesents var pilnveidot savas drošības un gatavības prasmes, kā arī iegūt zināšanas un iemaņas, lai krīzes situācijās spētu palīdzēt līdzcilvēkiem. Kursos iespējams apgūt prasmes, kas noder ne tikai nacionāla mēroga krīzēs, bet arī ikdienas ārkārtas situācijās. Mācību tēmas ir dažādas – rīcība ikdienas traucējumu gadījumos (piemēram, elektroapgādes pārtraukumu vai sakaru traucējumu gadījumā), rīcība nelaimes gadījumā, kiberdrošība un informatīvā drošība, iemaņas darbībai apvidus apstākļos, psiholoģiskā noturība krīzes situācijās, 72 stundu gatavība. Atsevišķs piedāvājums paredzēts jauniešiem vecumā no 16 līdz 18 gadiem. Jauniešiem paredzētajos drošības kursos iespējams praktiski apgūt pirmās palīdzības sniegšanu, sākotnējo ugunsgrēka dzēšanu, pārvietošanos un uzturēšanos apvidū un darbu grupā, kā arī iepazīties ar drošības nozares profesijām un valsts aizsardzību. Kā liecina Nacionālās aizsardzības apmācības asociācijas 2025. gada pārskatā apkopotie dati, salīdzinājumā ar 2024. gadu pieaudzis gatavības un drošības mācību apjoms. Tāpat dati liecina, ka pieaugusi sabiedrības interese par šo iniciatīvu kopumā un līdzdalība, īpaši jauniešu un sieviešu iesaiste.

Savukārt Lietuvā **īpaša vērība tiek veltīta sabiedrības pilsoniskās pretošanās apmācībai.** Šādas apmācības mērķis ir stiprināt sabiedrības noturību, iedzīvotāju zināšanas, prasmes un gribu aizsargāt valsti, tādējādi veicinot viņu gatavību un līdzdalību valsts drošības apdraudējumu pārvarēšanā un pretošanās īstenošanā agresijas un okupācijas gadījumā. Iedzīvotājiem ir iespēja apgūt neapbruņotai pilsoniskajai pretošanās kustībai nepieciešamās

zināšanas un prasmes Lietuvas Aizsardzības ministrijas Mobilizācijas un pilsoniskās pretošanās departamenta organizētajās mācībās. Pilsoniskās pretošanās pamatkurss paredzēts, lai sniegtu pamatzināšanas par ikviena iedzīvotāja lomu un pilsoniskās pretošanās nozīmi valsts aizsardzībā, pilsoniskās pretošanās veidiem un galvenajām metodēm.

Lai veicinātu iedzīvotāju gribu aizstāvēt valsti, svarīgi ir integrēt pilsoniskās audzināšanas jautājumus izglītības sistēmā, tādējādi veidojot un nostiprinot bērnos un jauniešos valstiskās piederības sajūtu. Lai gan sabiedrībā pastāv pieņēmums, ka Latvijā politiskās domāšanas un pilsoniskās kompetences pamati tiek apgūti vispārējās izglītības sistēmā, praksē šo jautājumu apguve mēdz būt nepietiekama vai pārlieku formāla. Latvijā no 2024./2025. mācību gada par daļu no obligāti apgūstamā vidējās izglītības satura ir kļuvusi valsts aizsardzības mācība (VAM), kas nodrošina izglītojamiem minimālo prasmju kopumu rīcībai krīzes situācijās un kara laikā. VAM mērķis ir ne tikai attīstīt izglītojamo militārās un fiziskās prasmes, bet arī veicināt patriotismu, pilsonisko atbildību un gatavību rīkoties krīzes situācijās. VAM programmu veido trīs moduļi, no kuriem viens ir vērsts uz militāro iemaņu apguvi, savukārt pārējie divi ir saistīti ar pilsonisko izglītību, kritisko domāšanu, līderību un sadarbības prasmēm. Tāpat tiek attīstīta Jaunsardzes kustība, kuras ietvaros bērni visos Latvijas novados pamatskolas izglītības posmā pakāpeniski apgūst un attīsta līderības prasmes, kā arī stiprina patriotismu un fiziskās spējas. Savukārt 2026. gadā tika pieņemti grozījumi Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likumā, kas paredz, ka valsts aizsardzības mācība kā obligāts mācību kurss tiks īstenots arī neklātienes un tālmācības izglītības programmās vispārējās vidējās izglītības pakāpē. **2026. gadā publicētajā Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likuma ietekmes pēcpārbaudes (*ex-post*) novērtējumā secināts, ka VAM saturs būtu pilnveidojams, un sniegti vairāki ieteikumi likumdevējam.** Konstatēts, ka VAM sekmīgi nodrošina militāro prasmju apguvi, tomēr programmā izvirzītais mērķis – audzināt pilsoniski apzinīgu un rīcībspējīgu jaunatni – netiek pilnībā sasniegts. Pilsoniskā līdzdalība un spēja rīkoties krīzes situācijās tiek novērtēta zemāk nekā citas VAM ietvaros apgūstamās kompetences. Tas skaidrojams arī ar izteikto disproporciju starp tematiskajiem blokiem – militārā satura apguvei paredzētas 102 mācību stundas, savukārt pilsoniskās līdzdalības tematam atvēlētas tikai sešas stundas un noturībai krīzes situācijās – četras stundas. Turklāt arī pēc VAM kursa apguves 20 % izglītojamo nepiekrīt apgalvojumam, ka valsts aizsardzība ir pilsoņa pienākums. Šī tendence ir izteiktāka krievvalodīgo jauniešu vidū. Novērtējumā sniegti arī vairāki ieteikumi grozījumiem normatīvā regulējuma grozīšanai:

- ✓ **izvērtēt iespēju paplašināt Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likuma mērķa formulējumu**, ietverot tajā arī visaptverošas valsts aizsardzības perspektīvu. Šāds grozījums radītu normatīvo pamatu VAM programmas satura pilnveidei (lielāku vērību programmā veltot rīcībspējai krīzes situācijās, civilās aizsardzības prasmēm, pilsoniskajai iesaistei), vienlaikus saglabājot programmas pamatkoncepciju;
- ✓ **izvērtēt un vienkāršot jaunsargu instruktoriem noteiktās izglītības prasības attiecībā uz konkrētām zinātnes nozarēm**, tādējādi paplašinot potenciālo kandidātu loku;
- ✓ **saglabāt un attīstīt jaunsargu programmu vidusskolas posmā.**

Igaunijā valsts aizsardzības mācība ir obligāta no 2023./2024. mācību gada, un to apgūst izglītojamie vidusskolās un profesionālajās skolās. Igaunijas valsts aizsardzības mācība sastāv no diviem kursiem – obligāta 35 stundu teorētiskā kursa "Valsts aizsardzība" un triju dienu praktiskā izvēles kursa "Praktiskā mācīšanās lauka nometnē". Izglītojamais, kurš sekmīgi pabeidz abus kursus, saņem sudraba krūšu nozīmīti. Nozīmītes dizaina izveidē ņemtas vērā starpkaru perioda valsts aizsardzības izglītības tradīcijas, un tajā attēlots ozollapu vainags, liesmojoša lāpa un zobens. Sudraba nozīmīti izglītojamiem parasti pasniedz svinīgā pasākumā skolā. Nozīmīte ir nēsājama kreisajā pusē, un tās īpašniekam ir tiesības izmantot tās dizainu uz vizītkartes, kancelejas piederumiem un citiem personīgajiem priekšmetiem. Nozīmīti nav tiesību nēsāt personām, kurām izvirzīta apsūdzība noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

Svarīgi ir ne tikai izglītot bērnus un jauniešus, bet arī sekmēt pedagogu profesionālo pilnveidi valsts drošības un pilsoniskās atbildības jomā, ņemot vērā pedagogu lomu izglītojamo patriotiskā noskaņojuma veidošanā. Piemēram, Lietuvā jau kopš 2016. gada pedagogi tiek izglītoti valsts drošības un pilsoniskās atbildības

jautājumos. 2026. gada augustā Kauņā notikušajās četru dienu teorētiskajās un praktiskajās mācībās piedalījās aptuveni 50 pedagogu no dažādiem Lietuvas reģioniem. Pedagogi pilnveidoja zināšanas un prasmes attiecībā uz rīcību krīzes un kara apstākļos, psiholoģisko noturību, evakuācijas plānošanu, pilsoniskās pretošanās metodēm, pirmās palīdzības sniegšanu, dronu vadību u. c. jomām.

Latvijā izaicinājums ir arī nepietiekamais politiskās izglītības līmenis sabiedrībā kopumā. Iedzīvotājiem trūkst padziļinātas izpratnes par valsts lomu. Arī plašsaziņas līdzekļos samērā maz uzmanības tiek veltīts viegli uztveramam un sabiedrībai saistošam skaidrojumam par tādiem jautājumiem kā valsts būtība un funkcijas, Satversmes nozīme, deputātu politiskā un juridiskā atbildība, kā arī atšķirīgu politisko sistēmu darbības principi un tajās ietvertās vērtības. **Vienlaikus valstī būtu nepieciešams attīstīt tālākizglītības un mūžizglītības piedāvājumu, kurā sabiedrībai saistošā un mūsdienām atbilstošā veidā tiktu skaidrota valstiskuma ideja un indivīda loma politiskajos un demokrātiskajos procesos. Lai stiprinātu sabiedrības noturību, tiek ieteikts arī attīstīt tās vizuālo pratību, proti, spēju interpretēt, analizēt un radīt vizuālo saturu.** Vizuālais saturs mūsdienās ir kļuvis par vienu no ietekmīgākajiem dezinformācijas izplatīšanas instrumentiem, īpaši sociālo mediju vidē, kur dominē attēli un video saturs. Ģeneratīvā mākslīgā intelekta attīstība ļauj arvien vienkāršāk radīt reālistiskus, bet pilnībā safabricētus vizuālos materiālus, tādējādi palielinot manipulācijas un sabiedrības maldināšanas risku, kā arī mazinot uzticēšanos medijiem un valsts institūcijām. Īpaši neaizsargāti ir bērni un jaunieši, kuri informāciju par notiekošo iegūst galvenokārt no video platformām. Līdz ar to tiek ieteikts stiprināt vizuālās mākslas izglītību skolās un integrēt vizuālo pratību plašākā mācību priekšmetu lokā.

Lai gan Latvijas sabiedrībā ir augsts patriotisma līmenis, vēl ir jāveido izpratne par to, ka viena no patriotisma izpausmēm ir arī līdzdalība valsts aizsardzībā. **Vēlmi aizstāvēt valsti veicina arī vēsturiskie varonības piemēri, līdz ar to būtu jāpaplašina sabiedrības zināšanas par Latvijas vēsturi.**

Somijā īpaša uzmanība tiek veltīta vēsturiskās atmiņas stiprināšanai. Īpaši tiek godināti Ziemas kara veterāni, izceļot viņu varonību, pašaizliedzību, solidaritāti un patriotismu. Kara veterānu mantojums tiek uzskatīts par nozīmīgu Somijas sabiedrības vēsturiskās atmiņas un nacionālās identitātes daļu. Kopš 2024. gada kara veterānu mantojuma saglabāšana un popularizēšana ir viena no Somijas Aizsardzības ministrijas funkcijām. Aizsardzības ministrijas pārraudzībā darbojas mantojuma asociācija *Tammenlehvä*, kas rūpējas par kara veterānu un kara laika paaudzes mantojuma un vērtību saglabāšanu, kā arī koordinē ar šo jomu saistītās aktivitātes reģionos. 2025. gadā notika 887 pasākumi, kuros piedalījās aptuveni 55 tūkstoši dalībnieku. Savukārt pasākumos, kas notika izglītības iestādēs, piedalījās ap 18 tūkstošiem izglītojamo. **Arī Lietuvā liela uzmanība tiek veltīta vēstures notikumu varoņu godināšanai.** Lietuvā nacionālo partizānu piemiņas saglabāšana un godināšana ir būtiska valsts vēsturiskās atmiņas politikas sastāvdaļa. 2023. gada 10. oktobrī Lietuvas parlaments apstiprināja arī īpašu 20. gadsimta Lietuvas brīvības cīņu izpētes, popularizēšanas un piemiņas iemūžināšanas programmu. Ar šo programmu citstarp ir paredzēts stiprināt Lietuvas sabiedrības vēsturisko atmiņu, pilsonisko apziņu un patriotismu, kā arī palielināt sabiedrības noturību pret propagandu un dezinformāciju, ko izplata Lietuvai naidīgi režīmi. Programma aizsākta 2023. gadā, un to paredzēts īstenot līdz 2029. gadam.

Krīzes situācijās griba aizstāvēt valsti var izpausties arī kā spontāna brīvprātīga iesaiste jeb iedzīvotāju pašorganizēšanās, proti, iedzīvotāju iniciatīva iesaistīties palīdzības, atbalsta vai aizsardzības pasākumos ārpus iepriekš izveidotām institucionālām struktūrām. Ņemot vērā to, ka spontānā brīvprātība rada arī virkni izaicinājumu, ir būtiski savlaicīgi meklēt risinājumus šo iedzīvotāju iniciatīvu koordinēšanai, atbalstīšanai un drošai integrēšanai krīzes pārvaldības un valsts aizsardzības sistēmā. **Kā liecina jaunākie pētījumi, arī apskatā aplūkotajās valstīs tiek meklēti veidi, kā krīzes situācijās efektīvi izmantot iedzīvotāju spontāno brīvprātību.** Piemēram, Somijā nesen veiktā pētījumā citstarp ieteikts spontāno brīvprātīgo iesaisti sistemātiski integrēt valsts aizsardzības gatavības plānošanā, jau iepriekš paredzot sadarbības un koordinācijas mehānismus. Tāpat tiek ieteikts iekļaut šādu sadarbību mācībās un scenāriju izspēlēs. Šāda proaktīva pieeja ļautu lietderīgi izmantot sabiedrībā pieejamos resursus un mazinātu risku, ka krīzes vai kara apstākļos nekoordinēta brīvprātīgo aktivitāte varētu radīt papildu slogu valsts institūcijām. Arī Igaunijā tiek meklēti risinājumi spontānas iedzīvotāju iesaistes efektīvai izmantošanai. Piemēram, pētījumā par brīvprātīgo darbu Igaunijā analizēta arī spontāna iedzīvotāju iesaiste krīžu laikā. Konstatēts, ka krīzes rada plašu neformālas un spontānas palīdzības vilni, taču šo iedzīvotāju gatavību iesaistīties nevar efektīvi izmantot, ja krīzes infrastruktūra nav izveidota jau iepriekš.

Darba noformējumā izmantoti attēli no tīmekļvietnes https://freeflagicons.com/, https://flaticon.com/ un https://www.presentationgo.com/.

Pārpublicēšanas, citēšanas vai citādas izmantošanas gadījumā atsauce uz apskatu, tā autoru un Latvijas Republikas Saeimu ir obligāta. Nekomerciālos nolūkos apskatu drīkst pārpublicēt vai citādi izmantot bez īpašas saskaņošanas ar Latvijas Republikas Saeimu un apskata autoru.

Atsaucoties uz apskatu, izmantojama šāda norāde:
Krūmiņa, I., 2026. *Iedzīvotāju griba aizstāvēt valsti militāru draudu gadījumā Baltijas valstīs un Somijā*. Apskats. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas Analītiskais dienests.

Apskats ietver saites uz ārējām vietnēm, un pastāv iespējamība, ka tās ar laiku vairs nefunkcionēs. Latvijas Republikas Saeima un autore neuzņemas atbildību par ārējo uzturētāju nodrošinātām tīmekļvietnēm.

Latvijas Republikas Saeima un apskata autore nav atbildīga par apskatā iekļautās informācijas tālāku izmantošanu un tās radītajām sekām.

Apskats neatspoguļo Latvijas Republikas Saeimas kā likumdevēja viedokli.

Visas mantiskās tiesības uz apskatu pieder Latvijas Republikas Saeimai.

ISBN 978-9934-658-12-9